

meer



- [DBNL](#)
- 
- [Een gedicht belicht](#)

## Een gedicht belicht

### Over Maddy Buysse's vertaling van *De moeder* van Hugo Claus

#### la mère

Je ne suis pas, je ne suis que dans ta terre.  
Lorsque tu hurlas et que ta peau frémit,  
Mes os prirent feu.

(Ma mère, prise dans sa peau,  
Change au rythme des années.

Son oeil clair échappe à l'ardeur  
Des années en me regardant,  
En m'appelant son fils joyeux.

Elle n'était ni un lit de pierre ni une fièvre animale,  
Ses jointures étaient de jeunes chats,

Mais, pour elle, ma chair est sans excuse  
Et les grillons de ma voix sont immobiles.

- Tu m'échappes, dit-elle en lavant  
Lentement les pieds de mon père, et elle se tait  
Comme une femme sans bouche.)

Lorsque ta peau hurla, mes os prirent feu.  
Tu m'as déposé, jamais plus je ne reporterai cette image.  
J'étais l'hôte invité mais meurtrier.

Et plus tard, aujourd'hui viril, je te deviens étranger.  
Tu me regardes venir, tu penses: 'Il est  
L'été, il garde en éveil  
Ma chair et les chiens qui m'habitent.'

Alors que chaque jour tu te meurs,  
Pas avec moi, je ne suis pas, je ne suis que dans ta terre.  
En moi ta vie s'éteint en tournoyant, tu ne reviendras  
Pas vers moi, de toi je ne guéris pas.

[Hugo Claus](#), 'la mère'. Vertaald door Maddy Buysse. In: *Septentrion*. Jaargang 1. Stichting Ons Erfdeel, Rekkem 1972, nummer 1, p. 55.  
Oorspronkelijk gepubliceerd onder de titel 'De moeder', in: *Oostakkerse gedichten*. De Bezige Bij, Amsterdam 1955.

In 1965 verscheen deze Franse vertaling van het gedicht 'De moeder' voor het eerst in boekuitgave. De bundel verscheen onder de titel *Poèmes bij het Parijse Mercure de France* en in een parallelle editie bij éditions des Artistes in Brussel. De vertaling was van Claus' eerste vaste vertaalster, [Maddy Buysse](#). Dit was echter niet de eerste vertaling die Buysse van het gedicht maakte; al in 1957 verscheen een sterk afwijkende versie in het maartnummer van het bekende literaire tijdschrift *Mercure de France* - een publicatie van de gelijknamige uitgeverij. In 1988 figureerde het gedicht opnieuw in een Franse boekuitgave, *Traces: choix de poèmes 1948-1985* (L'Âge d'Homme, p. 61):

## La mère

Je ne suis pas, je ne suis que dans ta terre.  
Quand tu hurlas et que ta peau frémit,  
Mes os prirent feu.

(Ma mère, prisonnière dans sa peau.

Change au rythme des années.

Son œil léger, pour échapper à l'ardeur  
Des années, me dévisage  
Et me nomme son fils joyeux.

Elle n'était lit de pierre ni fièvre animale,  
Ses jointures étaient de jeunes chats,

Mais pour elle ma peau reste sans pardon,  
Immobiles sont les grillons de ma voix.

— Tu m'échappes, dit-elle avec lenteur  
Lavant les pieds de mon père, et elle se tait  
Comme une femme sans bouche.)

Quand ta peau hurla, mes os prirent feu.  
Tu me déposas, plus jamais je ne soutiendrai cette ir  
J'étais l'hôte convié mais meurtrier.

Aujourd'hui viril, je te deviens étranger.  
Tu me vois venir vers toi, tu penses : « Il est  
L'été, il éveille ma chair, garde  
En éveil les chiens qui m'habitent. »

Tandis que chaque jour tu te meurs, mais sans moi,  
Je ne suis pas, je ne suis que dans ta terre.  
En moi ta vie s'éteint en basculant, tu ne reviens  
Pas vers moi, de toi je ne me remets pas.

In elk geval werd een nieuwe vertaling blijkbaar nodig geacht. Er valt inderdaad heel wat aan te merken op de vroegere vertalingen, maar een vergelijking tussen de verschillende versies illustreert vooral hoe (poëzie)vertalen een subtiel samenspel van vormelijke en inhoudelijke keuzes vergt en een veelheid aan (interpretatie)mogelijkheden activeert. Op gebied van concrete vertaalkeuzes kunnen we ons bijvoorbeeld afvragen of een werkwoordsvorm vertaald kan worden met een substantief als dat het ritme en de betekenis van de brontekst mogelijk ten goede komt – zoals bij de vertaling van ‘gevangen in haar vel’ als ‘prisonnière dans sa peau’ in de recentste vertaling in plaats van het minder emphatische ‘prise dans sa peau’ uit de 1965-vertaling. Nochtans werd in de allervroegste vertaling uit 1957 wél gebruik gemaakt van een substantivering ‘en sa chair prisonnière’, waarin het ‘gevangen zitten’ sterker aanwezig is, maar het ongewenste rijm de vertaalster in haar tweede versie vermoedelijk op andere gedachten bracht. Ook rijst de vraag of de vertaling ‘oeil clair’ uit de eerste twee vertalingen voor ‘haar oog is licht’ bijvoorbeeld gepaster is dan het ongewonere syntagma ‘oeil léger’ uit de laatste hervertaling? Of sluit dit laatste geval net beter aan bij de [polysemie](#) van het origineel? Dergelijke vertaaldilemma’s lokken vaak cliché-uitspraken uit als ‘kiezen is verliezen’ waarbij vertalen per definitie als een semantische en esthetische reductie wordt gezien. In plaats van zich neer te leggen bij het pessimistische idee dat ‘poetry is what gets lost in translation’ (Robert Frost), is het echter zinvoller om zich aan de hand van dit bekende Claus-gedicht net af te vragen waarin de toegevoegde waarde van (poëzie)vertaling kan schuilen.

De opeenvolgende Franse vertalingen laten niet enkel toe om de gelaagdheid en polysemie van het originele gedicht op een tastbare manier bloot te leggen, ze doen de veelheid aan interpretatiemogelijkheden zelfs toenemen. De transformatief-interpretatieve vertaaldraad toont de literaire tekst zo op een exemplarische manier in haar hoedanigheid van schrijfbaar tekst, *texte scriptible* (Roland Barthes). Door middel van vertaling wordt een tekst met name niet alleen in een nieuw talig jasje gestoken, hij wordt ook heringebed in onder meer een nieuw [intertekstueel](#), socio-cultureel en historisch web. De levensweg van een tekst vertakt zich in vertaling en zet zich voort in een context waarbinnen de tekst zowel nieuwe betekenissen krijgt als zijn mogelijke invloedsfeer uitbreidt. Zo werd Claus’ [vitalistische](#) poëzie in de Franse receptie vergeleken met Rimbauds *Une saison en enfer* en werd zijn ambigue houding ten opzichte van het vrouwelijke – dat in ‘La mère’ duidelijk aan bod komt in de verwijzingen naar zowel het moederschap als naar een donkere, dreigende seksualiteit – vergeleken met Baudelaires getroebleerde fascinatie voor de ‘mundus muliebris’.<sup>1</sup>

Bovendien kan hervertaling bijdragen tot de canonisering van een literair werk aangezien een tekst uit een ander cultuur- en taalgebied belangrijk genoeg wordt geacht voor/door de doelcultuur om er een nieuwe vertaling van te maken – wat vanuit economisch standpunt nochtans een tijdrovende en dure onderneming is. Dat Claus’ gedicht trouwens relatief vroeg in een wereldtaal als het Frans werd vertaald en dat zijn werk meermaals bij prestigieuze (Parijse) uitgeverijen verscheen, zorgde niet alleen voor grotere zichtbaarheid binnen *the World Republic of Letters*, maar werd ook in zijn eigen taalgebied opgepikt en zou er zijn carrière lang gelden als een kwaliteitsmerk.

Het is tegen deze achtergrond betekenisvol dat het gedicht ‘La mère’, zoals het in de dbnl te vinden is, verscheen in het allereerste nummer van het Franstalige tijdschrift over Nederlandstalige cultuur *Septentrion*. Het opzet van het blad wordt in het voorwoord bij de eerste uitgave gesitueerd tegen de toen nog veelbelovende achtergrond van een zich verenigend Europa; men wilde zowel de (eigen) Nederlandstalige cultuur uitdragen, als zich openstellen voor andere culturen. In uitgerkend dit nummer, dat een belangrijke eerste indruk moest geven van de vaak onbekende Nederlandstalige cultuur, verschijnt als enige primaire literatuur een selectie Franse vertalingen door Maddy Buysse van Claus’ *Oostakkerse gedichten* die opent met ‘La mère’. Deze keuze bevestigt en versterkt de canonieke status van dit gedicht dat bij uitbreiding van Claus’ werk als boegbeeld gold naar de buitenwereld toe. Tegelijk illustreert dit de sleutelfunctie van de Franse vertalingen om interculturele uitwisseling en canonisering in gang te zetten. Dankzij vertaling kon Claus’ poëzie met andere woorden bijdragen aan het ‘Europees’ verhaal dat *Septentrion* voor ogen had. Eveneens verstevigde dit Claus’ status als Vlaams kosmopoliet en Europees schrijver – wat terugkerende formuleringen zijn in biografische samenvattingen over de auteur die er doorgaans op wijzen dat zijn werk bovendien in vele talen werd vertaald. De vaak aan Umberto Eco toegeschreven uitspraak dat vertaling de taal van Europa is, wordt hier als het ware geconcretiseerd.

In tijden waarin deze pan-Europese gedachte eerder utopisch klinkt, is het des te belangrijker om als tegengewicht van een discours dat focust op de negatieve aspecten van interculturele uitwisselingen, toch te blijven inzien wat er net uit dergelijke grensverleggende contacten en culturele transfers te winnen valt. Het aan Paul Valéry ontleende motto van de eerste *Septentrion*-uitgave kan daarbij een leidraad vormen: ‘enrichissons-nous de nos mutuelles différences’ [‘laten we ons verrijken door onze gemeenschappelijke verschillen’ (red.)]. Vertaling speelt hierbij meer dan een [metaforische](#) rol, maar draagt in al haar concreetheid bij tot deze wederzijdse verrijking.

<sup>1</sup>Zie Frans De Haes, ‘[La puissance et le jeu: “Poèmes” de Hugo Claus](#)’. *Septentrion*. Jaargang 28. Stichting Ons Erfdeel, Rekkem 1999, nummer 3, p. 45-51.

[Elies Smeyers](#), mei 2019

Deze  
rubriek  
wordt  
samengesteld  
i.s.m.



[Poëziecentrum](#)  
[vzw](#),  
[Gent](#)